

Funktionshinderinspektörernas årsrapport

Verksamhetsår 2009

SOCIALTJÄNST- OCH
ARBETSMARKNADSFÖRVALTNINGEN
STADSÖVERGRIPANDE SOCIALA FRÅGOR
Funktionshinderinspektörerna

Innehållsförteckning

1.	Bakgrund	4
2.	Inspektörsarbetet 2009	5
2.1	Genomförd granskning	5
2.1.1	Helhetsbedömning	5
2.1.2	Utvecklingsområden	5
2.1.3	Goda exempel	6
2.2	Seminarium vägen ut till arbete och studier	7
3.	Brukarinflytande	9
3.1	Inflytandeprojektet	9
3.2	Verkstadsklubbar inom daglig verksamhet	10
3.3	Brukarutvärdering	10
4.	Brukarstöd	11
4.1	Anhörigstöd	11
4.2	Brukarstödscentrum i Göteborg	11
4.3	Handikapp & Habilitering - Forum funktionshinder	12
5.	Brukarmedverkan i verksamheter	13
5.1	Hjärnkraft	13
5.2	Sensus	13
6.	Möjlighet att leva som andra	15
6.1	Verksamhetsanpassning till brukarens behov	15
6.2	Särvux	15
6.3	Lättläst	16
7.	Omvärldsbevakning	18
7.1	Modell för att beskriva levnadsförhållanden	18
7.2	Hälsotillstånd hos personer med funktionsnedsättning	18
7.3	Aktuell forskning	19
7.4	Evidensbaserad praktik	20
7.5	Kartläggning av daglig verksamhet	21
7.6	Kartläggning och enkät till socialpsykiatrins målgrupp (SoL)	21
7.7	Enkät inom funktionshinderområdet (LSS)	22
8.	Kvalitetsutveckling i staden	23
8.1	DUR (funktionshinderområdet)	23
8.2	Individuell plan	23
9.	Pågående granskningsarbete	25
10.	Planering 2010-2012	26

Sammanfattning

Inspektörerna har under 2009 huvudsakligen arbetat med granskning av daglig verksamhet (LSS) och sysselsättning (SoL) i Farsta, Södermalm, Östermalm och Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltningar. Inspektörernas sammantagna intryck är att medarbetarna i de aktuella verksamheterna är engagerade och att brukarna får ett gott bemötande. Utvecklingsområden som inspektörerna identifierat är att myndighetssidans dokumentation behöver förbättras, framförallt löpande anteckningar och beställningar. Inspektörerna har noterat stora skillnader i utformningen av verksamhetslokaler och saknar riktlinjer och reglering inom området. Vid socialpsykiatrins verksamheter behöver den biståndsbedömda tiden öka för att ge brukarna bättre möjligheter till utveckling. Den granskade verksamheten för personer med förvärvade hjärnskador behöver utvecklas för att uppnå samma kvalitet som motsvarande för yngre personer med demens.

Goda exempel som inspektörerna tagit del av är t.ex. Containerrättans dagliga verksamhet (DV) Hässelby-Vällingby och Arbetscentrum (AC) Södermalm. I dessa verksamheter har brukarna meningsfulla arbetsuppgifter och arbetar i team med personalen. Utifrån sitt aktiva arbete med kommunikation och delaktighet är Danvikstulls DV, Södermalm, ett gott exempel. Björnligans DV, Södermalm och Edö service inom socialpsykiatri i Farsta är exempel på verksamheter förlagda till externa arbetsplatser. Dessa medverkade vid inspektörernas och funktionshinderombudsmannens höstseminarium med temat *Daglig verksamhet i tiden*.

Inspektörerna vill framhålla resultaten från Inflytandeprojektet (Nationell psykiatrisamordning 2005-2007) där brukarnas möjligheter till delaktighet uppmärksammas. Under granskningsarbetet har inspektörerna tagit del av olika modeller och metoder för brukarinflytande värda att observera. För att öka brukarnas möjligheter att självständigt framföra sina synpunkter kan det databaserade enkätverktyget *Pict-O-Stat* användas. Verkstadsklubbar inom daglig verksamhet ger aktiv brukarmedverkan och formen kan rekommenderas även för socialpsykiatrins målgrupp. I Göteborg kan alla personer med funktionsnedsättning, oavsett diagnos, få hjälp med rådgivning och myndighetskontakter vid ett Brukarstödcentrum. Enligt inspektörerna borde ett liknande Brukarstödscentrum inrättas i Stockholm. Inom landstinget finns Forum funktionshinder som ger råd och vägledning till brukare. Vid inspektörernas kontakter med funktionen framkom att ett formaliserat samarbete med Stockholms stad skulle kunna ge brukarna bättre service i detta avseende.

Öppettider inom daglig verksamhet och samverkan mellan DV och gruppboheter behöver, enligt inspektörerna ses över, för att underlätta vardagen för brukare och deras anhöriga, Tillgången till säravundervisning och utvecklingen av utbildningsutbudet är positivt samtidigt som behovet av förstärkt samverkan mellan DV och särav måste betonas. Även möjligheten att ta del av anpassad och lättläst information är av betydelse för ett aktivt deltagande i samhällslivet, enligt inspektörerna.

Inspektörerna tar del av rapporter och kartläggningar som beskriver hälsotillstånd och levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning. Forskningen visar tydliga skillnader i levnadsförhållanden, mellan målgruppen och befolkningen i övrigt, på i stort sett alla livsområden som hälsa, arbete, inkomst och socialt umgänge. Materialet ger inspektörerna underlag för såväl pågående som kommande granskningsarbete.

I. BAKGRUND

Hösten 2007 inrättades två tjänster som funktionshinderinspektörer (Fui) med uppgift att granska och inspektera verksamheter inom funktionshinderområdet i Stockholms stad. Enligt kommunstyrelsens instruktioner (bilaga 1) avser uppdraget granskning av insatser enligt socialtjänstlagen, SoL och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS för personer i alla åldersgrupper med såväl psykiska som fysiska funktionsnedsättningar. Arbetet inriktas på en specifik verksamhetsform i taget inom hela staden och innefattar såväl som kommunala som privata verksamheter.

Syftet med inspektörsuppdraget är att säkerställa kvaliteten och uppmärksamma brister i stöd och service till personer med funktionsnedsättning. Målsättningen är att uppnå goda levnadsförhållanden för målgruppen utifrån en helhetsyn på den enskildes situation. Inspektörerna ska bidra till en god kvalitetsutveckling, bevaka likställigheten över staden samt notera och sprida goda exempel hämtade från berörda verksamheter.

Inspektörerna har ett generellt brukarperspektiv vilket innebär att se till enskilda brukares totala livssituation och fokusera på deras syn på sin vardag och sin verksamhet. Arbetet utgår från de centrala begreppen i LSS-lagstiftningen som bemötande, delaktighet och självbestämmande.

Genom kontinuerliga dialoger och återkopplingar med brukarna och berörd personal återförs granskningsresultaten. Verksamhetsansvariga faktagranskar underlaget till den rapport som lämnas till respektive stadsdelsnämnd. Rapport lämnas även till Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden (SAN) för kännedom och godkännande samt spridning av goda exempel. I en årsrapport, till kommunstyrelsen och dess handikappråd, sammanställs årets erfarenheter av såväl granskningsarbetet som övriga angelägna frågor. Inspektörernas arbetssätt utvärderas och anpassas kontinuerligt efter varje granskningsomgång.

Inspektörerna deltar vid de olika chefsnätverk som förekommer på socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen (SAF) samt medverkar vid introduktionsutbildningar för nyanställd personal och i andra utbildningssammanhang.

Det är viktigt för inspektörerna att regelbundet träffa och samtala med brukargrupper och vara med vid sammankomster och möten som anordnas inom intresseföreningarna. Inspektörerna strävar efter att få en inblick i hur vardagen kan se ut för personer med funktionsnedsättning och skapa en helhetsbild av hur behovet av insatser kan se ut. Vid nämnda möten diskuteras frågeställningar som är angelägna för målgruppen som helhet. Frågorna förs vidare till berörda instanser för kännedom och/eller åtgärd och ger ibland uppslag inför kommande granskningar.

2. INSPEKTÖRSARBETET 2009

2.1 Genomförd granskning

Inspektörerna har under 2009 granskat daglig verksamhet (LSS) och arbets- och sysselsättningsverksamhet (SoL) i stadsdelsförvaltningarna Farsta, Hässelby-Vällingby, Södermalm och Östermalm. Granskningen har sammantaget omfattat 18 verksamheter: traditionell daglig verksamhet, verksamhet för personer med autism, för yngre personer med demens och för personer med förvärvade hjärnskador, utåtriktad/företagsbaserad verksamhet och arbetsverksamhet inom socialpsykiatri. För att få ett referensmaterial har även studiebesök genomförts vid fyra verksamheter i privat regi: två av Frösundas verksamheter, Sensus i Medborgarhuset, Törngårdens autismcenter.

Granskningsmaterial har inhämtats genom intervjuer med såväl brukare som chefer och personalgrupper, genomgång av styrdokument och dokumentation vid både beställare och utförarsidan samt observationer vid ett flertal oanmälda besök i verksamheterna.

Granskningsresultaten har kontinuerligt återförts och diskuterats med berörda och såväl utvecklingsområden som goda exempel har presenterats. Granskningsrapport¹ har lämnats till Socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden samt berörda stadsdelsnämnder.

2.1.1 Helhetsbedömning

Det sammantagna intrycket av granskningen är att medarbetarna i de aktuella verksamheterna är engagerade och att brukarna får ett gott bemötande. I många verksamheter har dock personalen haft svårt att beskriva sin erfarenhet och kunskap. För att höja kvaliteten måste chefer och personalgrupper arbeta mer med att formulera sin verksamhetsidé och beskriva sitt arbetssätt. Verksamheternas informationsmaterial är en avgörande kvalitetsfaktor som kräver kompetens och engagemang från verksamhetsansvariga. Tydliga beskrivningar av verksamheterna är också viktigt t.ex. i samband med valfriheten där brukarna med hjälp av *Jämför service* ska ges möjligheter att jämföra olika utförare via webben.

Inspektörerna har diskuterat mer ingående med vissa verksamheter där utvecklingsbehov funnits. Det har handlat om såväl utformning av det individuella stödet till enskilda brukare, som arbetssätt och övergripande strukturer och rutiner.

2.1.2 Utvecklingsområden

Vid översyn av myndighetssidans dokumentation uppmärksammades brister inom såväl socialpsykiatrien som funktionshinderområdet, framförallt när det gäller löpande journalanteckningar och beställningar av insatser. För brukarnas rättsäkerhet måste även beställningarna bli tydligare och möjliga att följa upp. Inom flera av de granskade utförarverksamheterna, reglerade av såväl SoL som LSS, finns det svagheter när det gäller att använda stadens dokumentationssystem ParaSoL.

De granskade verksamheternas lokaler uppvisade stora skillnader både vad gäller ytstorlek, tillgänglighet, utformning och inredning. Lokalernas utformning är en viktig

¹ SAN, dnr. 3.6-0100/2009

kvalitetsfaktor och även en arbetsmiljöfråga för såväl brukare som personal. Till skillnad från bostad med särskild service saknas reglering och riktlinjer för verksamhetslokaler.

Granskningsresultat för socialpsykiatrien visade på att brukarnas behov ges bättre möjligheter till arbetsträning och utveckling genom att tillbringa mer tid i verksamheterna. Brukarinflytandet behöver öka och inspektörerna rekommenderar modeller som brukarråd liknande *verkstadsklubben* inom daglig verksamhet med extern ledare.

Det framkom vid granskningen att vissa av LSS-verksamheterna behöver utveckla de skriftliga rutinerna för det vardagliga arbetet. Rutinerna måste vara väl kända och förankrade hos alla medarbetare för att minimera fel och brister. En viktig delaktighetsfråga för brukare med omfattande omvårdnadsbehov, inom funktionshinderområdet, är personalens kompetens kring alternativ kommunikation. Detta är ett utvecklingsområde inom flertalet av de granskade LSS-verksamheterna liksom kunskap om och användning av kognitiva hjälpmedel som också behöver nå ut till fler brukare.

I de granskade biståndsbedömda verksamheterna för personer med förvärvade hjärnsador skiljer sig utbudet av aktiviteter mycket lite ifrån vad som erbjuds vid en öppen träfflokal. En av verksamheterna för målgruppen är samlokaliserad med verksamhet för personer med utvecklingsstörning, vilket inte kan ses som en lämplig lösning. Det framkom även att gruppen yngre personer med demens får en bättre kvalitet med genomtänkt struktur och mer individanpassning i sin insats än hjärnskadegruppen. Verksamheterna för den senare gruppen bör inhämta mer kunskap kring målgruppens behov av enklare träning och stimulans, som regelbunden minnesträning och sittgymnastik. Exempel finns på specifika gymnastikprogram där hjärnan aktiveras genom att *bara tänka* på rörelse av orörliga kroppsdelar.

2.1.3 Goda exempel

På Arbetscentrum Hässelby-Vällingby (AC) har personalen en tydlig yrkesroll och beskriver sig själva som arbetsinstruktörer. Inspektörerna anser att tydliga roller ger ett professionellt arbetssätt och återspeglas i bemötandet och aktiveringen av brukarna. En angelägen delaktighetsfråga för socialpsykiatriens målgrupp är möjligheten att delta i datakurser vilket erbjuds på AC Östermalm och på AC Hässelby-Vällingby. På AC Södermalm utgår arbetet från uppdrag, beställningar eller ingår i driften av verksamheten vilket ger konkreta och meningsfulla arbetsuppgifter. Datakurser erbjuds på AC Hässelby-Vällingby och på AC Östermalm, där det även finns en internetuppkopplad brukardator vilket ger möjligheter till större delaktighet.

Inspektörerna vill uppmärksamma några goda exempel från Danvikstulls dagliga verksamhet (DV), på Södermalm. Personalgruppen har arbetat processinriktat och strukturerat för att förankra verksamhetens värdegrund. De arbetar även med brukarnas levnadsberättelser som ger förutsättningar för ett individuellt bemötande. Varje stödperson på Danvikstull åtar sig även skriftligt att arbeta aktivt med *sina* brukares möjligheter till kommunikation.

Farsta DV har brukare med omfattande omvårdnadsbehov för vilka de utarbetat stimulerande och roliga former för rörelse och träning som rullstolsdans och liggande

dans. Astrakans DV, Hässelby-Vällingby, har på ett mycket genomtänkt sätt utformat rummen för sinnesstimulering, särskilt *Skärgårdsrummet* som förmedlar en helhetsupplevelse till brukarna. Verksamheten har även tillgång till en ateljé med en hantverkspedagog, vilket ger Astrakans brukare möjlighet att utveckla kreativa sidor på ett individuellt sätt, oavsett grad av funktionsnedsättning. Genom anpassat kognitivt stöd kan brukare på Drakens DV, Södermalm klara av aktiviteter som t.ex. dukning och på ett aktivt sätt bidra i vardagslivet på verksamheten.

Verksamheter som kan ses arbeta aktivt med att finna meningsfulla arbetsuppgifter är: Arbetscentrum, Södermalm och Containerrättans DV, Hässelby-Vällingby, Kryddbodens DV och Edö Service, Farsta. Det som produceras eller utförs av brukarna utgår från uppdrag och beställningar vilket gör att det blir ett tydligt flöde med början och slut på en aktivitet. Edö service och Kryddboden är båda exempel på hur brukare och personal arbetar i team och även har gemensamma planeringsdagar, vilket ökar brukarnas inflytande i verksamheten. I samma anda arbetar Karlaplans DV, Östermalm, där personal och brukare gått kurs tillsammans i chokladtillverkning som sedan praktiseras i verksamheten.

Under granskningen uppmärksammades flera välfungerande s.k. utflyttade verksamheter: Björnligan, Södermalm, med arbetet förlagt till Långholmens Hotell & konferens AB samt Karlaplans DV, Östermalm, med praktik på ett äldreboende och olika privata företag. Dessutom kan nämnas Edö service, en socialpsykiatrisk verksamhet som är förlagd till ett äldreboende samt Kryddbodens LSS-verksamhet förlagd till en lekpark, båda inom Farsta stadsdelsnämnd. Inspektörerna menar att verksamheterna behöver arbeta vidare för att kunna ge brukarna möjligheter till praktikplatser och integrerat arbete inom företag och kommun.

2.2 Seminarium vägen ut till arbete och studier

Tillsammans med funktionshinderombudsmannen (FO) planerar inspektörerna att årligen genomföra seminarium utifrån angelägna frågor inom funktionshinderområdet. Seminariet 2009 ägnades åt framtidens dagliga verksamhet och vägar till arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning. Inbjudna var biståndshandläggare och chefer i kommunala och privata dagliga verksamheter enligt LSS och arbets- och sysselsättningsverksamheter enligt SoL.

Inledningsvis fick seminariet ta del av inspektörernas arbete och beskrivningar av två s.k. utflyttade verksamheter som ingått i årets granskning. Beskrivningarna gav en inblick i hur deras verksamhetsidé utformats och vilka vinster och mervärden som kommer brukarna resp. arbetsplatsen till del. Deltagarna beskrev även hinder och stötestenar under resans gång samt gav tips på vad som är viktigt för att lyckas.

Vid seminariet deltog även Försäkringskassan, Jobbtorg² och Arbetsförmedlingen Unga funktionshindrade och parterna berättade om aktuella och kommande projekt. Försäkringskassans representant redogjorde för de pågående förändringarna inom sjukförsäkringssystemet Programpunkten gav upphov till en engagerad och givande debatt om svårigheter och möjligheter för personer med funktionsnedsättning att komma

² Stadens verksamhet för personer som är arbetssökande och har försörjningsstöd.

ut på arbetsmarknaden. Inspektörerna vill betona vikten av samverkan för att tillvarata befintliga resurser på bästa sätt. Inom ramen för samverkan kan handläggare vid de olika myndigheterna få ökad information om resursutbudet vilket kan ge brukarna bättre vägledning.

3. BRUKARINFLYTANDE

3.1 Inflytandeprojektet

Inspektörsuppdraget har ett generellt brukarperspektiv och vill lyfta delaktighetsfrågan för socialpsykiatrins målgrupp. Inom ramen för Nationell psykiatrisamordning har projekt om inflytandefrågor och vad som krävs för att brukarinflytandet ska fungera hållits. Resultatet av projektet blev bland annat ett policydokument som kan ligga till grund för berörda verksamheters diskussioner och planeringar. Inspektörerna vill framhålla vikten av att dessa dokument och förslag görs väl kända av ansvariga för socialpsykiatrins verksamheter.

I en rapport från Inflytandeprojektet³ ges praktiska förslag till vidareutveckling av brukar- och anhöriginflytande på olika nivåer. Verksamheter som riktar sig till målgruppen bör kännetecknas av värdighet och respekt för medborgarnas lika värde. Vidare framhålls i rapporten att människor med psykiska funktionshinder och deras närstående har olika roller och att de närstående kan vara språkrör men inte alltid passar som den enskildes företrädare.

Rapporten lyfter också människors grundläggande rättigheter som möjligheter till deltagande i samhällslivet genom arbete och studier. Nedan redovisas ett urval av de krav och förslag som Inflytandeprojektet framhåller för en vidareutveckling av brukar- och anhöriginflytande:

- Att säkerställa den enskildes delaktighet och inflytande genom Brukarrevision som en granskningsmetod att rekommendera.
- Att utöka satsning på anpassningar som kompenserar för psykiska funktionshinder och ökar tillgängligheten för målgruppen.
- Att det sker en kunskapsutveckling kring genus, etnicitet och ekonomisk situation i relation till psykiska funktionshinder.
- Att den enskilde informeras om möjligheter att få stöd, genom t.ex. personligt ombud, i sina kontakter med myndigheter och vårdgivare.

Inflytandeprojektet lyfter också utmaningen för intresseorganisationer att ta fram riktlinjer för informations- och utbildningsinsatser som kan leda till nyrekrytering av främst yngre människor.

I en annan rapport från Inflytandeprojektet⁴ visas exempel, från andra länder, på hur psykiatrisk vård och socialt stöd går att förena med demokrati och brukarinflytande.

³ *För dialog och förändring. Så vill vi ha inflytande.* En rapport från Inflytandeprojektet, 2005-2007, Nationell psykiatrisamordning.

⁴ *Brukarinflytande i praktiken, Om planering, tydlighet och maktutjämning. Återgivning från andra länder,* Nationell psykiatrisamordning.

Genomgången visar på att avgörande hinder för brukarinflytande var problem med ojämna maktförhållanden och att det som både underlättar och hindrar mest visade sig vara inställningar och attityder hos de anställda. Rapporten lyfter fram en guidebok med checklistor som tre brittiska forskare sammanställt för verksamma inom stödet till personer med psykiska funktionsnedsättningar, (*A guide to involving users, ex-users and carers in mental health service planning, delivery or research*, Simpson, House & Barkham 2002).

3.2 Verkstadsklubbar inom daglig verksamhet

Verkstadsklubbar som förekommer inom daglig verksamhet enligt LSS fungerar som en form av fackklubb. De leds av en utifrån kommande cirkelledare och genomförs enligt regelrätt föreningsteknik där brukarna ges möjlighet att föra fram sina synpunkter samt diskutera angelägna gemensamma frågor och problem. I tidigare rapporter har inspektörerna lyft fram verkstadsklubbarna som ett led i att stärka brukarnas inflytande och möjligheter att påverka sin verksamhet. Inspektörerna ser verkstadsklubbarna som ett viktigt forum för brukarna ur demokrati- och delaktighetssynpunkt och har även rekommenderat mötesmodellen till socialpsykiatrins verksamheter.

3.3 Brukarutvärdering

För att utveckla och förbättra en verksamhet är det angeläget att känna till och ta tillvara brukarnas synpunkter. Ett viktigt led i kvalitetsarbetet är att genomföra regelbundna brukarundersökningar, men för vissa personer med funktionsnedsättning kan det vara svårt att skriftligt besvara frågor, vilket ofta medför att anhöriga eller personal får vara behjälpliga. Det finns idag tekniskt stöd som kan öka brukarnas möjligheter att oberoende av andra föra fram sina åsikter. Inspektörerna har tagit del av det databaserade enkätverktyget *Pict-O-Stat*, vilket bl.a. används på Ålgryte dagliga verksamhet i Skärholmen. Med *Pict-O-Stat-programmet* kan brukarna med hjälp av anpassade frågor och stöd av pictogrambilder, foton, tal och/eller text, självständigt svara på frågor och utvärdera sin verksamhet. Dataprogrammet kräver träning och en trygg miljö för att fungera optimalt, men enligt erfarenheter från Ålgryte ger *Pict-O-Stat* mer information än de brukarenkäter som använts tidigare.

4. BRUKARSTÖD

4.1 Anhörigstöd

Den 1 juli 2009 infördes en ny bestämmelse i socialtjänstlagen angående stöd till anhöriga som vårdar eller stödjer en närstående.

SoL 5 kap 10§ Personer som vårdar eller stödjer närstående

”Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder”.

Enligt Socialstyrelsen⁵ har anhörigstödet oftast av tradition organiserats inom äldreomsorgen och stödet erbjuds på dagtid på vardagar. Ändå är de flesta anhöriga yrkesverksamma personer eller anhöriga till personer i yrkesverksam ålder med funktionsnedsättningar och långvariga sjukdomar. Barn och ungdomar kan också ha behov av stöd när en förälder drabbas av långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning. Det är viktigt att göra en noggrann kartläggning och analys av det stöd som ges idag och hur behoven som helhet ser ut. Stödet måste samordnas med hälso- och sjukvården och tydliga rutiner behöver utarbetas för detta. Målet måste vara att *all* personal inom socialtjänstens *alla* verksamhetsområden bemöter anhöriga med intresse och engagemang. Tydlig information om stödmöjligheter ska finnas på stadens hemsida.

Inspektörerna ser förtydligandet i lagtexten som en viktig faktor för att prioritera frågan om anhörigstödet till samtliga målgrupper. Ett utvidgat och flexibelt anhörigstöd skulle ge vinster för såväl brukare och anhöriga/närstående som handläggare och verksamhetsansvariga. Stödet skulle kunna samordnas och organiseras regionalt i staden för att öka möjligheter till ett anpassat stöd utifrån olika gruppers behov.

4.2 Brukarstödscentrum i Göteborg

Våren 2009 kom inspektörerna i kontakt med och genomförde studiebesök vid brukarstödscentrum i Göteborg. Brukarstödscentrum är en del av HSO (Handikappföreningarnas Samarbetsorgan) i Göteborg och finansieras av Göteborgs stad. På brukarstödscentrum kan alla som önskar och behöver, få råd och stöd i frågor som gäller funktionshinder oavsett diagnos eller form av funktionsnedsättning och inga remisser eller särskilt ansökningsförfarande krävs. Även anhöriga och närstående kan vända sig till brukarstödscentrum och det krävs inte medlemskap i någon handikappförening för att få stöd.

Brukarstödscentrum kan hjälpa till med myndighetskontakter, som ansökningar eller överklaganden, informera och ge vägledning om samhällets service samt hantera bemötandefrågor. Arbetet är inriktat på att ge hjälp till självhjälp och att stärka den enskildes förmåga att hantera sin situation. Centret kan ses som en form av utvidgat PO (personligt ombud inom socialpsykiatri) som betydligt fler personer med funktionsnedsättning kan ta del av. Inspektörerna menar att ett Brukarstödscentrum borde inrättas i Stockholm då det skulle underlätta för brukarna inom hela

⁵ Meddelandeblad juli 2009 och Meddelandeblad november 2009, Socialstyrelsen.

funktionshinderområdet att få stöd. Centret skulle även kunna bidra till att avlasta närstående och anhöriga.

4.3 Handikapp & Habilitering - Forum funktionshinder

Under granskningsarbetet har inspektörerna tagit kontakt med verksamheter inom landstingets habilitering för information och erfarenhetsutbyte och bl. a. diskuterat samverkansformer mellan landsting och kommun. Enligt inspektörernas mening finns värdefull kompetens och kunskap inom respektive ansvarsområde men informationsvägar och samverksanskanaler är ibland bristfälliga.

Ett nytt informations- och kunskapscenter inom Handikapp & Habilitering⁶, Stockholms läns landsting, är Forum Funktionshinder som öppnade den 1 oktober 2009. Centret tillhandahåller bibliotek, rådgivning, utbildning och andra arrangemang och kommer att vara öppet för alla intresserade. Syftet är att ge stöd till de direkt berörda och att öka kunskapen om funktionshindersfrågor i samhället. Centret är en resurs för brukare och deras anhöriga, liksom för stadens verksamheter.

Forum funktionshinder bedriver även en informationsverksamhet, vilken tidigare benämndes ”Handikappupplysningen”. Brukare och deras närstående inom länet kan vända sig dit med frågor av skilda slag, dock inte aktuell information om Stockholm stad. Inspektörerna menar att befintliga resurser skulle kunna utnyttjas på ett effektivare sätt, genom ett övergripande informations- och kunskapscenter. Ett delat ansvar mellan kommun och landsting, för ett sådant center, är en möjlighet som vore intressant att pröva i praktiken, enligt inspektörerna.

⁶ www.habilitering.nu

5. BRUKARMEDVERKAN I VERKSAMHETER

5.1 Hjärnkraft

Hjärnskadeförbundet *Hjärnkraft* arbetar för personer som förvärvat hjärnskador i vuxen ålder. Intresseorganisationen ordnar bl.a. *Öppet hus* en eftermiddag i veckan, vilket inspektörerna besökt för att ta del av verksamheten. Under *Öppet hus* ges brukarna möjlighet att träffa andra i samma situation och utbyta erfarenheter. Det finns också möjlighet att använda datorer och ta del av tidskrifter och informationsmaterial. Eftermiddagarna är som regel välbesökta och det blir livliga samtal runt fikabordet.

Inspektörerna vill framförallt lyfta fram de brukarledda aktiviteter och kurser som förekommer inom Hjärnkraft. En brukare som hade gått en massageutbildning fick praktisera sina kunskaper genom att ta emot kunder under *Öppet hus*. En annan brukare ledde en samtalsgrupp och ytterligare en höll datakurs. På detta sätt fick brukarna tillfälle att under trygga former använda och utveckla kunskaper och färdigheter, vilket kan stärka både självkänsla och självförtroende.

Under 2009 har Stockholms läns landsting finansierat en försöksverksamhet med en hjärnskadekoordinator, vars funktion och arbetsuppgifter fokuserar på information och stöd till skadade och närstående. Hjärnskadekoordinatören kan även skapa och hjälpa till att samordna kontakter med vårdgivare, myndigheter m.fl. Målet med projektet är att etablera en permanent funktion med en hjärnskadekoordinator i Stockholms län. För många brukare och deras närstående är det idag svårt att överblicka samhällets utbud av insatser. Många har också stora svårigheter att överblicka och samordna insatser från olika huvudmän. Inspektörerna menar att samordnarfunktioner kan fylla en viktig funktion för brukarnas trygghet och möjligheter att få bästa effekt av de insatser som erbjuds.

5.2 Sensus

Sensus mediacentrum bedriver en daglig verksamhet med inriktning på teater och media där brukare och personal tillsammans är ansvariga för produktion av teaterpjäser och konserter. Vid studiebesök fick inspektörerna möta brukare som var starkt engagerade och delaktiga i sin verksamhet. Brukarna skötte på egen hand första delen av studiebesöket och agerade självständigt med arbetsledare i bakgrunden. En brukare ledde sedan ett spinningpass för en grupp deltagare och personal. Brukarna på Sensus bekräftar de resultat som en avhandling av Sauer L (2004)⁷ visar: ”På teatern är de utvecklingsstörda inte brukare. De är medarbetare och skådespelare med egen nyckel. Teatern har lett till en ideologisk brytning med den traditionella omsorgen om funktionshindrade där det konstnärliga står i fokus för arbetet.” Det konstnärliga arbetet gör att förhållandet personal och brukare suddas ut och istället blir man medarbetare med ett gemensamt mål. Liknande förhållanden har även noterats av inspektörerna i

⁷ *Teater och utvecklingsstörning. En studie av Alla teatern*, Avhandling Umeå universitet L. Sauer (2004)

verksamheter där arbetet består av kundrelaterade uppgifter som catering eller att ansvara för servering åt pensionärer.

6. MÖJLIGHET ATT LEVA SOM ANDRA

6.1 Verksamhetsanpassning till brukarens behov

Rätten att leva som andra är det övergripande målet med LSS-lagstiftningen, vilket uttrycks:

LSS 5§: ”Verksamhet enligt denna lag ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som anges i 1§. Målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra”.

En självklar förutsättning för att leva som andra är att kunna vistas i sitt hem utifrån egna behov och önskemål. För många personer med utvecklingsstörning i Stockholms stad är det dock ingen självklarhet. Ett väl känt och återkommande problem för personer verksamma inom funktionshinderområdet är de svårigheter som uppstår när en brukare som bor i gruppboende blir sjuk och önskar vara hemma från sin dagliga verksamhet. Gruppboendet har ofta ingen beredskap att hantera situationen och brukaren måste åka till verksamheten. Situationen leder inte sällan till konflikt mellan personal inom respektive verksamheter, vilket kan medföra att en känsla av ”vi och dom” uppstår.

Vi ser det som en angelägen ledningsfråga att hitta samarbetsformer mellan boendet och den dagliga verksamheten så att det blir möjligt för brukarna att vara hemma i sin bostad, när de har behov av det.

En näraliggande problematik som förekommer är behovet av tillsyn i anslutning till daglig verksamhet för ungdomar som bor kvar i sitt föräldrahem. Frågan berör även personer med demens eller förvärvad hjärnskada med yrkesarbetande partner. I de flesta verksamheter börjar brukarna kl. 9 och slutar klockan 15, vissa dagar stänger verksamheten ännu tidigare för konferens. För brukare som inte bor i gruppboende kan detta ställa till stora problem och anhöriga beskriver svårigheter att få ihop sin egen arbetssituation med daglig verksamhets öppettider. Även biståndsbedömare har tagit upp frågan och lösningarna varierar ute i stadsdelarna.

För att undvika att problem uppstår bör tillsynsfrågan diskuteras och lösningen formaliseras i samband med planering av en insats med den berörda brukaren och hans/hennes närstående.

6.2 Sär vux

Under granskningsarbetet har sär vux aktualiserats i olika sammanhang och såväl personal som brukare har uttryckt att deltagande i sär vuxundervisning fyller en viktig funktion. Att inhämta ny och upprätthålla redan etablerad kunskap betyder mycket för såväl självförtroendet som möjligheten till delaktighet och självbestämmande. De färdigheter som sär vux tillhandahåller skulle dock i högre grad än vad som sker idag kunna tillämpas inom daglig verksamhet. Under granskningsarbetet har framkommit svårigheter med

informationsutbyte mellan sÄrvux och berörda verksamheter. Inspektörerna vill framhålla vikten av att daglig verksamhet fortsätter att stimulera och ta tillvara de erfarenheter och kunskaper som sÄrvux gett brukarna. Samverkan mellan sÄrvux och dagliga verksamheter behöver också förstärkas för att fånga upp behov inför framtiden.

SÄrvux har ett varierat utbud av kurser som kan tillgodose många behov inom målgruppen. En positiv utveckling inom sÄrvux är de arbetsinriktade kurser som erbjuds t.ex. kurser i att pröva på försäljning och service, eller äldreomsorg och att arbeta med hundar samt truckförarutbildning. Kurserna är av stor betydelse för brukarnas möjligheter att utvecklas inom utflyttade verksamheter och praktikplatser och kan vara ett led på vägen ut i arbetslivet.

Sfi (svenska för invandrare) inom sÄrvux är ett annat område som är betydelsefullt, då det ger personer med annat etniskt ursprung tillfälle att utveckla kunskaper i svenska språket och därmed möjlighet till ökad delaktighet i samhället och sin dagliga verksamhet.

Information om sfi sÄrvux till såväl verksamheter som berörda målgrupper kan ses som ett angeläget utvecklingsområde.

6.3 LÄttlÄst

Stockholm har ambition att bli världens mest tillgängliga stad år 2010 såväl vad gäller den fysiska tillgängligheten som att samhällsinformation och myndighetsbeslut ska vara tillgängliga för alla, oavsett funktionsnedsättning. Enligt uppgifter från intresseorganisationer och anstÄllda inom funktionshinderområdet återstår en hel del att göra innan målet är uppnått.

För de målgrupper som inspektörernas granskningar hittills har omfattat, personer med utvecklingsstörning och personer med psykiatrisk problematik, är tillgång till lättläst information av stor betydelse för deras möjlighet till delaktighet och självbestämmande. En viktig aktör inom detta område är Centrum för lättläst, en stiftelse som på uppdrag av regering och riksdag tar fram lättläst informationsmaterial samt ger ut såväl lättläst fakta- och skönlitteratur som en lättläst nyhetstidning, 8 Sidor.

Lättläst information finns på stadens hemsidor, men ännu inte i den omfattning som är önskvärt. Inom socialpsykiatrin finns ingen tradition att använda lättlästa texter, men många personer inom målgruppen skulle kunna ha behållning av att ta del av det utbud som finns inom lättlästområdet.

I flera verksamheter inom funktionshinderområdet finns läsombud som ansvarar för läsning och utbud av lättlästa böcker, tidningar och samhällsinformation. De fyller en viktig funktion för att ge personer med utvecklingsstörning möjlighet att ta del av nyheter och litteratur, som andra i samhället. Projekt Carpe höll under hösten 2009 två utbildningsdagar för chefer inom verksamhetsområdet, för att aktualisera vikten av läsning ur demokrati- och delaktighetsaspekt. För att läsning och lättläst ska förankras i verksamheter krävs att chefer är medvetna om läsningens betydelse i vid bemärkelse. Schemalagd läsning och förekomsten av läsombud är kvalitetsaspekter för brukarna som inspektörerna vill framhålla.

Inför det kommande valet kan nämnas att Centrum för lättläst har utarbetat en hemsida med parti- och valinformation⁸. Här kan verksamheter hitta underlag för arbete med valförberedelse och personer som av olika anledningar har behov av lättlästa texter kan få information om såväl politiska partier som själva valprocessen.

⁸ www.allavaljare.se.

7. OMVÄRLDSBEVAKNING

7.1 Modell för att beskriva levnadsförhållanden

I den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (prop.1999/2000:79) uttrycks bland annat att det handikappolitiska arbetet ska vara inriktat på att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder. Mot den bakgrunden har Socialstyrelsen tagit initiativ till att utveckla en modell för att kunna följa och bevaka utvecklingen av målgruppens levnadsförhållanden. Arbetet med utveckling av modellen ska leda till att ge mer kunskap om dessa personers levnadsförhållanden som i sin tur ger bättre underlag för handikappolitikens utformning. Målet är att ta viktiga steg för att förverkliga den nationella handlingsplanen.

Socialstyrelsen arbetar nu med att sammanställa en rapport om levnadsförhållanden för målgruppen, inom livsområden som arbetsmarknad, boende, ekonomi, utbildning och fritid. Rapporten kommer att publiceras under 2010. Socialstyrelsen arbetar också med att ta fram förslag till hur möjligheterna att undersöka levnadsförhållanden för målgruppen kan förbättras. Senast under december 2009 kommer Socialstyrelsen lägga fram sitt förslag till regeringen.

7.2 Hälsotillstånd hos personer med funktionsnedsättning

På regeringens uppdrag har folkhälsoinstitutet tagit fram rapporten *Onödig ohälsa*⁹ för att beskriva hälsosituationen för befolkningen med funktionsnedsättning. Enligt rapporten finns en mycket stor del av samhällets samlade ohälsa bland människor med funktionsnedsättning. Nästan genomgående var ohälsan störst bland personer med rörelsehinder. Den bild som framträder är att nedsatt hälsa bland personer med funktionsnedsättning är långt vanligare än det skulle behöva vara. När det gäller den självupplevda hälsan visar det sig att dålig hälsa är mer än tio gånger vanligare bland personer med funktionsnedsättning jämfört med den övriga befolkningen. Som exempel kan nämnas att nedsatt psykisk hälsa och dålig tandhälsa är mer än dubbelt så vanligt.

I rapporten påvisas också att personer med funktionsnedsättning oftare har en kort utbildning och sämre ekonomisk situation jämfört med den övriga befolkningen. Det är också betydligt färre som yrkesarbetar bland personer med funktionsnedsättning än i den övriga befolkningen. Det finns enligt rapporten fortfarande en social klyfta, som inte verkar minska, mellan personer med funktionsnedsättning och den övriga befolkningen. En stor del av ohälsan bland dessa personer hör samman med kända bestämningsfaktorer, såsom brist på inflytande, ekonomisk otrygghet, diskriminering och brist på tillgänglighet, det vill säga funktionshinderande processer eller faktorer som sätter ner livskvaliteten.

⁹ Statens folkhälsoinstitut, Östersund R 2008:13

När det gäller personer med utvecklingsstörning har en särskild rapport *Studier om hälsa för personer med utvecklingsstörning*¹⁰ sammanställt vad forskningen kommit fram till om målgruppens hälsoläge. I rapporten framgår också att gruppen är underrepresenterad i olika undersökningar som har med hälsa att göra. Rapporten visar att personer med utvecklingsstörning i Sverige har en ökad sårbarhet för många sjukdomar jämfört med befolkningen i övrigt. Till skillnad från vad som visar sig för hela funktionshindergruppen är dock tandstatusen bland personer med utvecklingsstörning jämförbar med befolkningen i övrigt, vilket är positivt.

Forskningen visar tydliga skillnader i levnadsförhållanden på i stort sett alla livsområden, framför allt när det gäller arbete, inkomst och socialt umgänge. Personer med utvecklingsstörning har sällan en traditionell anställning på den öppna arbetsmarknaden, utan har sin främsta inkomst via socialförsäkringssystemet. Majoriteten lever ett begränsat socialt liv och umgås mest med anhöriga och personal och få har vänner som de själva har valt.

Inspektörerna ser paralleller mellan folkhälsorapportens resultat och det som kommit fram vid granskningsarbetet. Svårigheterna för personer med funktionsnedsättning att komma ut på arbetsmarknaden har inspektörerna aktualiserat i såväl rapporter som i höstens seminarium. Vikten av att brukarna ges möjlighet till inflytande över sina insatser och i sin verksamhet har inspektörerna lyft både i kontakter med brukare och i olika chefs- och personalforum.

Inspektörerna har kommit i kontakt med brukare inom t. ex neuropsykiatrins målgrupp som haft svårigheter att få det tandvårdsstöd som de behöver och har rätt till. Det är enligt inspektörerna angeläget att staden och landstinget ser över tillämpningen av Tandvårdslagen 8 a §¹¹. Tandvårdsfrågan och förutsättningar för samtliga målgrupper inom funktionshinderområdet att få tandvård på lika villkor är angelägen jämställdhetsfråga.

7.3 Aktuell forskning

Inom Stockholms läns landstinget har Handikapp & Habilitering under åren 2008-2009 bedrivit ett forskningsprojekt för att öka kunskaperna inom området utvecklingsstörning. En del av projektet har fokuserat på situationen för personer i åldrarna 13-35 år med lindrig till måttlig utvecklingsstörning. Uppdraget har utförts av forskare på Högskolan i Halmstad och behandlar områden som delaktighet, bemötande och självbestämmande. Dessa är ledorden för inspektörernas granskningsuppdrag och den FOU-rapport som utkom hösten 2009¹² behandlar många angelägna frågor och kunskapsområden. När det gäller inflytande tar rapporten t.ex. upp att flera studier visar att personer med utvecklingsstörning har begränsade möjligheter att bestämma över viktiga livsområden som sitt boende och sin ekonomi. Målgruppen har störts möjlighet att utöva inflytande

¹⁰ Statens folkhälsoinstitut, Östersund R 2008:18

¹¹ Tandvårdslagen, 1985:125

¹² Livssituationen för unga vuxna med lindrig utvecklingsstörning – en kunskapsöversikt baserad på skandinavisk forskning, 1998-2009, (FOU-rapport 2009-01), Handikapp och Habilitering SLL

över sitt val av fritidsaktiviteter, enligt studierna. Enligt en avhandling¹³ från Göteborgs universitet fungerar inte heller habiliteringsmöten som de borde. Istället för att öka den enskildes självbestämmande är det snarare personalens och de anhörigas kontroll som ökar.

Rapporten refererar även till en FOU-rapport från Norrköping¹⁴ där två EU-projekt genomfördes från 2005 till 2006. Det ena projektet bestod av en tvåårig arbetslivsinriktad utbildning för personer med lindrig utvecklingsstörning för att ge en grund till att arbeta med anpassade uppgifter inom äldreomsorgen. Det andra projektet riktades till äldreomsorgen för att förändra attityder och ge förutsättningar att skapa fungerande arbetsplatser för dem som gick serviceutbildningen. Projekten gav mycket goda resultat och sex av tio elever fick anställning efter avslutad utbildning. Projektet har nu permanentats i Norrköping.

FOU-rapport 2009-01 ger en lättillgänglig sammanställning över aktuell forskning och referenser på nyutkomna rapporter och avhandlingar vilka, enligt inspektörerna, kan ge tankeställare och inspiration samt utgöra underlag i utvecklingsarbetet inom verksamheter för personer med funktionsnedsättning.

7.4 Evidensbaserad praktik

Kunskap om sociala insatsers resultat och vad som ger god kvalitet och avsedd effekt är förutsättning för en väl fungerande socialtjänst, enligt SOU 2008:18¹⁵. För såväl brukare som yrkesverksamma samt huvudmän och verksamhetsansvariga är denna kunskap nödvändig för att kunna planera, bedriva och utveckla arbetet. Enligt utredningen bedrivs socialtjänsten i för liten utsträckning utifrån kunskapen om effekten av olika insatser, arbetssätt och metoder.

Genom IMS (Institutet för metoder i socialt arbete, Socialstyrelsen)¹⁶ kan stöd i och exempel på utvecklingsarbete inhämtas genom ett startpaket - *introduktion till en evidensbaserad praktik inom socialt arbetet*. Materialet omfattar fem dvd-skivor med inspelade föreläsningar och intervjuer kring aspekter som ekonomi, etik, implementering samt standardiserade bedömningsinstrument. Två böcker ingår även i startpaketet med teman som evidensbaserad praktik och förändringsarbete. Den evidensbaserade praktikens mål är att minska risken att oavsiktligt skada och öka möjligheten att göra gott, enligt IMS. Evidensbaserad praktik (EBP) definieras som: ”Den professionellas förmåga att integrera bästa tillgängliga evidens, brukarens erfarenheter och önskemål samt den egna expertisen. I beslutsprocessen sammanförs information från dessa tre kunskapskällor.”

¹³ *Uppbrott och förändring. När ungdomar med utvecklingsstörning flyttar hemifrån* Olin (2003), Göteborgs Universitet

¹⁴ *Från utanförskap till utbildning och arbetet, projektet k.u.b. och Service inom äldreomsorg – för unga kvinnor med utvecklingsstörning* (FOU-rapport 1-2007) Norrköping PUFF -enheten, Norrköpings kommun.

¹⁵ Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukaren SOU 2008:18 Socialdep.

¹⁶ Se hemsida www.evidens.nu

Innebörden av detta är att pålitliga forskningsresultat ska vägas samman med brukarens egen uppfattning, som omvandlas av den yrkesverksamme till konkreta frågor med stöd av standardiserade bedömningsmetoder som t.ex. ASI.¹⁷ Även den lokala situationen och omständigheterna ska vägas in vid val av insatser.

7.5 Kartläggning av daglig verksamhet

I en rapport från Socialstyrelsen 2008¹⁸, framträder att antalet personer i landet med insatsen daglig verksamhet har ökat med 5 300 personer mellan åren 2000 och 2006. Under samma tid sjönk kostnaderna med tio procent per person för den dagliga verksamheten. Kartläggningen visar också att utbudet är väldigt stort men att kommunerna i vissa fall har svårt att hitta individanpassade verksamheter. Utvecklingen har gått mot mer utflyttade dagliga verksamheter som finns på olika företag och vid tidpunkten för kartläggningen hade ca 15 procent av personerna en sådan individuell planering.

I rapporten konstateras att det övergripande målet med daglig verksamhet, att få möjligheter till lönearbete, inte uppfylls. Andra aktörer inom arbetsmarknadspolitikens fält ser inte denna grupp som sin målgrupp och samverkan mellan dessa aktörer och daglig verksamhet brister. Socialstyrelsen konstaterar vidare att det är ytterst få personer som gått vidare från daglig verksamhet till ett lönearbete. Totalt sett är det endast någon procent av det totala antalet personer med insatsen daglig verksamhet som slutat för att de fått ett lönearbete.

Socialstyrelsen menar att utmaningen för den dagliga verksamheten ligger i att vidareutveckla såväl form som innehåll i verksamheten samt att öppna vägen till arbetslivet. Framgångsfaktorer som beskrivs i kartläggningen är:Handledning och stöd på den nya arbetsplatsen samt att stödet finns kvar över en längre tid. Individuell träning och att den enskilde är motiverad är också grundläggande samt aktivt samarbete med Arbetsförmedling och Samhall. Personal och arbetstagare menar att det behövs mer marknadsföring för att informera företagen om att personer med funktionsnedsättning är en resurs.

7.6 Kartläggning och enkät till socialpsykiatrins målgrupp (SoL)

Under åren 2006-2007 gavs Stockholms stads Utrednings- och Statistikkontor (USK) ett uppdrag att genomföra en kartläggning av antalet personer med psykiska funktionshinder och socialtjänstens stöd för målgruppen. Syftet var att få ett underlag för att förbättra stödet och insatserna för målgruppen. Det framkom i sammanställningen av resultaten att det är en utsatt grupp där få har sociala kontakter med anhöriga och vänner, närmare 90 % är ensamstående. Resultatet visade också ett utökat behov av hälsofrämjande insatser som tandvård och hjälp med viktminskning. I sammanhanget har uppföljningar, med stöd av administrativa datasystem, en viktig roll då det gäller att förbättra och utveckla insatserna för personer med psykiska funktionshinder. Dokumentationsmodulen DUR

¹⁷ ASI – Addiction Severity Index – bedömningsinstrument inom beroendevården

¹⁸ *Daglig verksamhet enligt LSS- en kartläggning*, Socialstyrelsen, artikelnr. 2008-131-22

(Dokumentation, Utredning och Resultat) ökar möjligheterna till uppföljning på olika nivåer men kartlägger också noggrant brukarens situation inom olika livsområden.

En brukarundersökning med socialpsykiatrins målgrupp genomfördes 2009¹⁹ genom USK (Utrednings- och statistikkontoret), där svarsfrekvensen var c:a 50 %. Syftet med enkäten var att fånga gruppens omdömen om det stöd och de insatser som socialtjänsten erbjuder samt att undersöka omfattning av eventuella stöd- och hjälpbehov som ej tillgodoses. Svaren delades in i två kategorier och från de båda grupperna framkom att de flesta av de svarande är nöjda med sin livssituation när det gäller boende, dagliga aktiviteter och sysselsättning.

En viktig uppgift som också visar sig i resultatet är att en femtedel av de svarande är ganska eller mycket missnöjda med sitt boende och sin dagliga sysselsättning. Det framkom även att de svarande var minst nöjda med sin fysiska hälsa, sin ekonomi och sin psykiska hälsa. Enkätsvaren visar vidare att ungefär två tredjedelar anser sig behöva mer stöd i att komma igång med fysiska aktiviteter, en femtedel säger sig ha ett utökat behov av sysselsättning och förändrat boende.

De som utvärderar insatsen sysselsättning är generellt mycket nöjda vad det gäller personalens bemötande och kompetens. En viktig aspekt som även framkom var att de personer som deltar sällan i verksamheten är mer missnöjda med sina möjligheter att påverka och känner sig mindre trygga där, än svaranden som deltar 3-4 gånger i veckan. Angående DUR -utredningen var c:a 70 % av de svarande nöjda med utredningens genomförande, resultat och det bemötande som de fått under utredningsperioden.

7.7 Enkät inom funktionshinderområdet (LSS)

Inom funktionshinderområdet har brukare med vissa LSS-insatser under höst och vinter 2009 besvarat en enkät som utfärdats av SLK (Stadsledningskontoret). Sammanställning av resultat från enkäten har ännu ej tillkännagivits och kan därför ej redovisas i rapporten.

¹⁹ *Socialpsykiatrin i Stockholm*- enkät till brukarna våren 2009, SAN DNR.3.1 -0746/2009.

8. KVALITETSUTVECKLING I STADEN

8.1 DUR (funktionshinderområdet)

Från hösten 2008 till våren 2009 har ett projekt bedrivits för att anpassa socialpsykiatrins utredningsinstrumentet DUR (Dokumentation, Utredning och Resultat) till funktionshinderområdet. En enhetlig utredningsmodell och stöd för handläggare inom funktionshinderområdet har saknats inom staden. Utredningsmodellen DUR började användas i projektform inom socialpsykiatri år 2005 och är ett viktigt led på väg till enhetlig handläggning och dokumentation över staden.

I DUR-projektet, för funktionshinderområdet, deltog sex stadsdelar, fyra aktivt och två som kontrollgrupp. Aktuella stadsdelar har genomfört kollegiegranskning och i projektets slutrapport kan utläsas att antalet skriftliga ansökningar har ökat och att samtycket från den enskilde är mer preciserat där DUR -utredningar använts. Sökandes egna resurser och målet med insatsen framkommer också bättre. I utredningen av LSS-insatser framgår beskrivning och konsekvens av funktionsnedsättningen bättre och den sociala situationen, sökandes egna önskemål samt motivering och förslag till beslut framgår tydligare. Att och när kommunicering skett finns i högre grad dokumenterat. Och omfattning av beviljad insats samt tidpunkt för ny/omprövning framgår tydligare. I beställningen framgår även uppdraget som ska utföras tydligare.

I utredningen av insatser enligt SoL, inom funktionshinderområdet, framgår motivering och förslag till beslut tydligare och i beställningen framgår mål för insatsen mer. I både SoL- och LSS-utredningarna framkommer uppgifter som den enskilde och andra har lämnat i större utsträckning.

Inspektörerna ser många fördelar med införandet av DUR. Ett enhetligt utredningsinstrument kan bidra till ökad kvalitet i utredningar och större likställighet över staden. DUR ger även brukarna möjligheter till ökad delaktighet och inflytande. Inspektörerna menar också att när utredningsförfarandet med DUR fungerar fullt ut kommer handläggarna att ha ett bra underlag för att utforma en individuell plan (IP).

8.2 Individuell plan

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)

10 § ”I samband med att insats enligt LSS beviljas kan den enskilde begära att en individuell plan med beslutade och planerade insatser upprättas i samråd med honom. I planen ska även redovisas åtgärder som vidtas av andra än kommunen eller landstinget. Planen ska fortlöpande och minst en gång om året omprövas. Landstinget och kommunen ska underrätta varandra om upprättade planer”.

Länsstyrelserna i landet har haft ett regeringsuppdrag under 2003- 2008 att påverka kommunerna att upprätta och använda individuell plan (IP). Uppdraget omfattar även samverkan kring IP och särskilt när det gäller barnfamiljer. Resultaten redovisas i en

rapport²⁰ som utkom 2009 och i förordet framhålls: ” Eftersom individuell plan är en rättighet för den enskilde men inte ett måste, är information särskilt viktig så att den enskilde kan göra ett aktivt val. Det är mer angeläget med mål kring den enskildes möjlighet att ta ställning till individuell plan än mål för hur många planer som ska upprättas.” Enligt Länsstyrelsens statistik i Stockholms län, (uppgifterna avser länet) är det endast 647 personer, vilket innebär 6 % av målgruppen med LSS-insats som har en IP.

Med målet att stimulera till ökad användning av individuell plan startade under hösten 2009 projektet ”Individuell planering i Stockholm stad” som ett samarbete mellan Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltning och handikapporganisationerna FUB, Attention, HSO Stockholm, Föreningen Autism, Hjärnkraft och IFS. Projektet kommer att pågå i två år och ett av målen är att gemensamt med handläggare och brukarrepresentanter ta fram arbetsformer och arbetsmetoder för handläggning av individuell plan.

Det övergripande målet med projektet är att alla som har rätt att begära en individuell planering enligt 10§ LSS ska vara informerade om möjligheten och veta vilken nytta man kan ha av en sådan. Målsättningen är också att utveckla tillvägagångssätt för att individuell planering även ska kunna erbjudas personer som inte omfattas av LSS men som på grund av sin funktionsnedsättning behöver långvariga insatser från flera instanser.

I samband med granskning av myndighetsutövningen inom funktionshinderområdet har frågan kring individuell plan diskuterats. I Hässelby-Vällingby har inspektörerna tagit del av ett uppföljningsarbete kring individuell plan där handläggarna för in uppgifter över att de informerat till brukarna om individuell plan och vilka svar de fått. Parallellt har de även intensifierat sitt arbete med uppföljningar av beslut. En intressant iakttagelse som handläggarna har gjort är att när uppföljningarna är täta och grundliga, minskar brukarnas önskemål om att få individuell plan. Brukarna får då regelbundet tillfälle att föra fram sina behov och önskemål samt få information om planerade förändringar inom verksamhetsområdet.

²⁰ *Individuell plan enligt LSS- en rättighet för många som utnyttjas av få, 2003- 2008, Länsstyrelsen*

9. PÅGÅENDE GRANSKNINGSARBETE

I december 2009 inleddes en ny granskningsomgång av insatser riktade till döva och dövblinda personer. Valet av målgrupp har växt fram som en komplettering av tidigare inspektion av daglig verksamhet enligt LSS och sysselsättning enligt SoL. För att uppmärksamma målgruppen på ett genomgripande sätt har inspektörerna valt att granska insatser som ges till döva och dövblinda personer i samma granskningsomgång. I förlängning till föregående granskning inleds arbetet med daglig verksamhet för döva och dövblinda personer med utvecklingsstörning. För socialpsykiatrins målgrupp har nyligen avtal tecknats för sysselsättningsverksamhet som börjar gälla den 1 januari 2010. Uppdraget ska utföras av Iris Hadar AB som ska erbjuda sysselsättning för 10 - 15 brukare med psykisk funktionsnedsättning. Inspektörerna kommer även att granska boende och boendestöd för samtliga nämnda målgrupper, såväl SoL som LSS.

I inspektörernas förberedelsearbete har möte med dövteamet och dövblindteamet inom landstingets habilitering ingått liksom besök på den psykiatriska mottagningen för döva i Älvsjö. Mo gårds folkhögskola erbjuder individuellt anpassad utbildning på teckenspråk riktad till personer med behov av alternativ kommunikation. En filial har nyligen öppnat i Hägersten i Stockholm, vilken inspektörerna besökt för informationsutbyte. Inledande möte har även hållits med enhetschefer och personal på berörda enheter, liksom informationsträffar med avdelningschefer inom Bromma och Södermalms stadsdelsförvaltningar.

Teckenspråk är de dövas första språk och svenska språket läses inte av alla döva personer. Möjligheter till teckentolkning har därför en central roll för målgruppen. Att tolkförmedlingen fungerar är viktigt både för målgruppen och deras nätverk samt för inspektörernas möjligheter att genomföra granskningsarbetet. Hur tolkverksamheten fungerar i praktiken och hur kommunikation via tolk inverkar i vardagen för målgruppen är viktigt för inspektörerna att ta del av.

10. PLANERING 2010-2012

Under 2010 kommer inspektörerna att arbeta vidare med det granskning av insatser till döva och dövblinda personer med utgångspunkt från en kartläggning som sänts till samtliga stadsdelsförvaltningar.

Som grund för nästkommande granskning under 2010 ligger de resultat som framkom vid de fokusgrupper som inledde inspektörernas verksamhet. Kontinuerligt kommer även nya fokusgrupper att genomföras med representanter för intresseorganisationer för att hålla dialogen levande. Inspektörerna ser det som angeläget att följsamt övervaka stadens utveckling inom funktionshinderområdet samt att beakta de resultat som de genomförda granskningarna ger. Inspektörsuppdraget omfattar alla målgrupper inom hela funktionshinderområdet och det är därmed extra angeläget att urskilja och definiera nästkommande prioriterade insats eller målgrupp, för att garantera bredden och djupet i uppdraget. I sedvanlig ordning avser inspektörerna att regelbundet hålla kontakt med Kommunstyrelsens handikappråd för avrapportering, diskussion och avstämning. Inspektörerna har kontinuerlig kontakt med Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningens handikappråd.

Socialtjänst- och
arbetsmarknadsförvaltningen
Stadsövergripande sociala frågor
Funktionshinderinspektörerna (Fui)
106 64 STOCKHOLM

Ann Kristin Sandebjer, 08-508 25 407
Lena Tengvall, 08-508 25 408
E-post: fui@saf.stockholm.se

Du kan också läsa om Fui på Stockholms stads webbplats, www.stockholm.se